Тетяна Солощенко

ГЕНЕЗА СТАЛІНСЬКОЇ ПОЛІТИКИ В «УКРАЇНСЬКОМУ ПИТАННІ»

Сьогодні в історичній науці, як і в соціологічних чи культурологічних дослідженнях, багато уваги приділяють вивченню пам'яті. Радянська доба для багатьох пересічних громадян та відомих політиків на пострадянському просторі стала своєрідним «заповідником минулого» в майбутньому, адже вони постійно пам'ятають/апелюють до часів СРСР і порівнюють з ними сьогодення, та прагнуть їх повернути.

Яскравим прикладом таких «маніпуляцій» може слугувати відкриття на початку травня 2010 р. у Запоріжжі пам'ятника Й. В. Сталіну, та поширення в суспільстві думок про переваги тогочасного суспільства [4].

Західні історики та політологи уже кілька десятиліть використовують поняття «сталінізм» як у широкому, філософському трактуванні, так і в локально-буденному. У першому випадку сталінізм розуміється як тоталітарний різновид соціалізму, а в другому – як синонім особистого диктаторства і тиранії.

Юрій Шаповал – автор кількох монографій, присвячених вказаному періоду, вважає, що поняття «сталінізм» слід використовувати насамперед з метою «узагальнення вирішальних ознак діяльності Сталіна як керівника. У цьому плані слід визнавати також наявність ленінізму, хрущовізму, брежнєвізму» [3, 4].

На наш погляд, раціональність цієї думки полягає в тому, що вона дозволяє виявити те особливе, що характеризує даний історичний період, його відмінність від попереднього, врахувати особистий фактор та його вплив на політичний розвиток країни.

З іншого боку, правильно зазначає у своїй книзі «Масовий терор як засіб державного управління в СРСР (1917–1941 роки)» Сергій Білокінь, коли пише, що «один з міфів, який введено в обіг спільними зусиллями, саме й полягав у тому, щоб усі злочини режиму персоніфікувати в одній-єдиній особі» [1, 77].

Наслідки індустріалізації були неоднозначними. З одного боку, це позитивні зрушення, з іншого – форсована індустріалізація стимулювала появу багатьох негативних тенденцій. Індустріалізація носила політичний характер, вирішувала соціально-політичні задачі, а власне промислові проблеми відходили на задній план.

Отже, у сталінській моделі побудови соціалізму в УРСР домінуючою ланкою була форсована індустріалізація. Роль аграрного сектора України полягала в «обслуговуванні» процесу індустріалізації і в збереженні в країні стабільної ситуації з продовольством. Курс на прискорений розвиток промисловості держава здійснювала в руслі форсованого перекачування в індустрію коштів, перш за все, із українського села.

Утвердження колгоспного ладу в Україні з антиприродними виробничими відносинами між сільськогосподарськими артілями та державою відбулося ціною свідомо загубленого життя багатьох мільйонів людей. Здійснення цього злочину проти українського селянства стало можливим насамперед тому, що проведення в республіці аграрної, продовольчої політики не визначалося керівництвом українських державно-політичних структур.

Загроза українського націоналізму надавала додаткових виправдань здійсненню терору голодом. Ці заходи переслідували в першу чергу мету не видавити з селян якомога більше зерна, а покарати їх і встановити на селі раз і назавжди радянську диктатуру. Арешти і депортації десятків тисяч селян не сприяли посівам та збору врожаїв, голодні селяни та мертві села не виконували жодних планів. Головним наслідком колективізації в Україні став здійснений індустріальний стрибок, за який заплачено дорогою ціною: жертвами насильницького розкуркулення і голодомору, втратою селянами відчуття хазяїна, тривалими деградацією та дезорганізацією аграрного сектора.

Масові репресії в УРСР, що набули в 20–30-х рр. різних форм, були важливою умовою функціонування тоталітарного режиму, оскільки вони нейтралізували потенційних противників системи, давали змогу майже повністю контролювати розвиток суспільних процесів, розколювали українське суспільство.

Саме з цього часу і до останніх років існування сталінської та постсталінської системи загроза «українського буржуазного націоналізму» стала одним з основних важелів в руках радянського партійно-державного керівництва, за допомогою якого здійснювався перманентний політичний терор в Україні, що, власне, дозволяло утримувати її у складі колишнього СРСР.

Масовий терор 30-х років, винищивши чи не все найталановитіше, найцікавіше, скільки-небудь помітне в інтелігенції, все не сумісне в ній з тоталітаризмом, завдав величезної шкоди країні й зокрема нашій республіці. Сталінізм винен у зникненні колосального культурного та інтелектуального генофонду українського народу, в розриві спадкоємності, зв’язку поколінь і часів. Сталінізм фізично вбивав, морально нівечив, отупляв «мозок нації» [2, 37].

Кількість жертв репресій, депортацій і голоду в Україні 30-х років не піддається підрахунку. Це приблизно третина українського народу. Американський дослідник української трагедії Джеймс Мейс писав, що нинішня Україна – це соціологічно випалена земля. Нинішній період історії України він визначав як «постгеноцидний».

Список використаних джерел:

1. Білокінь С. Масовий терор, як засіб державного управління в СРСР (Джерелознавче дослідження). – К.: Наукова думка, 1999. – 446 с.
2. Єкельчик С. Імперія пам’яті. Російсько-українські стосунки в радянській історичній уяві. – К.: Видавництво «Часопис «Критика»,

2008. – 304 с.
3. Шаповал Ю. І. Україна 20–50-х років: сторінки ненаписаної історії. – К.: Наукова думка, 1993. – 351 с.
4. В Украине появился первый памятник Сталину [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://podrobnosti.ua/podrobnosti/2010/05/05/684070.html